

Piotr Bielski

**Cele definiowania pojęcia gospodarstwa rolnego w systemie prawa
– uwagi z perspektywy prawa handlowego¹**

I. Wprowadzenie

Definiowanie pojęcia gospodarstwa rolnego w prawie polskim ma długie tradycje. Nie są to jednak tradycje, do jakich można byłoby się odwołać przy poszukiwaniu optymalnego z punktu widzenia systemu prawa, w którym obowiązują zasady gospodarki rynkowej, modelu regulacji prawnej omawianej materii. Wystarczy zwrócić uwagę na fakt, że po zakończeniu II wojny światowej cele definiowania pojęcia gospodarstwa rolnego podporządkowane zostały celom wprowadzanego wtedy w Polsce ustroju społeczno-gospodarczego. Doskonałą ilustracją powyższego poglądu jest kształt obowiązujących do 1990 r. przepisów kodeksu cywilnego, odnoszących się do gospodarstw rolnych, który upoważnia do wniosku, że zasadniczym celem definiowania pojęcia gospodarstwa rolnego w tym okresie było istotne ograniczenie jego roli jako przedmiotu stosunków prywatnoprawnych². Chociaż w wyniku dokonanej w 1990 r. nowelizacji kodeksu cywilnego³ wiele z istniejących wcześniej ograniczeń zostało zniesionych, to jednak ani wtedy, ani też później ustawodawca nie zdecydował się na radykalną zmianę koncepcji regulacji prawnej omawianej materii⁴. Oznacza to, że obecny stan prawny w odniesieniu do gospodarstw rolnych w dalszym ciągu oparty jest na założeniach przyjętych w zasadniczo odmiennym systemie społeczno-gospodarczym, co z oczywistych względów nie może zasługiwać na aprobatę.

Przedmiotem niniejszego opracowania nie będzie jednak analiza obowiązującego obecnie stanu prawnego⁵, lecz poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o cele definiowania pojęcia gospodarstwa rolnego w systemie prawa, w którym obowiązują zasady gospodarki rynkowej. Wobec faktu, że między pojęciem gospodarstwa rolnego a pojęciem przedsiębiorstwa istnieją oczywiste podobieństwa⁶, istotną wskazówką dla poniższych rozważań mogą być konkluzje dokonanej przeze mnie analizy odnoszącej się do funkcji pojęcia przedsiębiorstwa w systemie prawa, w którym obowiązują zasady gospodarki rynkowej. Z analizy tej wynika w sposób jednoznaczny, że pojęcie przedsiębiorstwa spełniać powinno w systemie prawa dwie istotne funkcje:

- 1) umożliwiać optymalne zdefiniowanie pojęcia przedsiębiorcy, które stanowiłoby podstawę wyznaczenia zakresu podmiotowego regulacji prawnych, charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego),
- 2) umożliwiać dokonywanie przez uczestników obrotu gospodarczego czynności prawnych mających za przedmiot nie poszczególne składniki wykorzystywane do prowadzenia działalności gospodarczej, lecz cały ich zespół, którego najważniejszą cechą jest zdolność do prowadzenia działalności gospodarczej⁷.

Przedstawione wnioski stanowiąc będą mocny punkt oparcia dla poniższych rozważań.

II. Pojęcie gospodarstwa rolnego a optymalny kształt pojęcia przedsiębiorcy w systemie prawa

Przytoczone wyżej stwierdzenie, że pojęcie przedsiębiorstwa umożliwiać powinno optymalne zdefiniowanie pojęcia przedsiębiorcy, stanowiącego podstawę wyznaczenia zakresu podmiotowego regulacji prawnych, charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego), jest naturalną konsekwencją ustalenia, że za przedsiębiorcę należałoby uznawać (tylko) tego, kto we własnym (wspólnym) imieniu prowadzi przedsiębiorstwo, nie zaś prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu działalność gospodarczą w jakiegokolwiek postaci⁸. Pod pojęciem przedsiębiorstwa, o którym mowa, należałoby natomiast rozumieć (tylko) samodzielny zespół składników materialnych i niematerialnych, zdolny do prowadzenia działalności gospodarczej⁹. Jeżeli zatem działalność gospodarcza może być prowadzona zarówno w postaci wykonywania zatrudnienia zarobkowego, wykonywania wolnego zawodu, samodzielnego wykonywania rzemiosła, prowadzenia przedsiębiorstwa, jak i prowadzenia gospodarstwa rolnego¹⁰, to przyjęcie poglądu uznającego za przedsiębiorcę tylko takiego uczestnika obrotu gospodarczego, który prowadzi we własnym (wspólnym) imieniu przedsiębiorstwo, stanowi naturalną podstawę do wniosku, że prowadzący we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne nie powinien posiadać takiego statusu¹¹.

Przedstawiony pogląd opiera się na założeniu, że istnienie oczywistych podobieństw między pojęciem przedsiębiorstwa a pojęciem gospodarstwa rolnego nie eliminuje w żadnym razie istotnej między nimi różnicy, mającej zasadniczy wpływ na realizację funkcji wyznaczonej pojęciu przedsiębiorcy w systemie prawa, w którym obowiązują zasady gospodarki rynkowej. Konieczne jest zatem wskazanie tej różnicy.

Za gospodarstwo rolne należałoby uznawać (tylko) samodzielny zespół składników materialnych i niematerialnych, zdolny do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa¹², a zatem pojęcie gospodarstwa rolnego powinno się różnić od pojęcia przedsiębiorstwa w gruncie rzeczy wyłącznie przedmiotem prowadzonej, przy wykorzystaniu tego zespołu składników, działalności gospodarczej¹³. Działalność gospodarcza w dziedzinie rolnictwa określana jest często jako produkcja naturalna¹⁴, co wyraźnie akcentuje jej specyfikę: wykorzystanie sił przyrody, i to niezależnie od stopnia organizacji, zakresu czy też rozmiarów tej działalności. Tym samym, nawet w przypadku zorganizowania gospodarstwa rolnego, działalność człowieka sprowadza się w istocie do wspomaganie sił przyrody w różny sposób. Są to przede wszystkim środki i urządzenia zwiększające działanie sił przyrody (nowoczesne, bardziej efektywne odmiany roślin czy rasy zwierząt, pasza dla zwierząt hodowlanych, nawożenie upraw, melioracja gruntów rolnych itp.), ograniczające ryzyko szkód naturalnych (przeciwdziałanie oraz niszczenie szkodników upraw, nawadnianie upraw, leczenie zwierząt itp.) czy usprawniające organizację pracy w rolnictwie. Siły przyrody zapewniają, z jednej strony, ewidentne korzyści ekonomiczne (plony roślin, przychówek zwierząt itp.), i to nawet bez jakiegokolwiek udziału człowieka, z drugiej zaś, stwarzają poważne ryzyko wyrządzenia szkód w uprawach (nieurodzaj oraz susza, deszcz, mróz, gradobicie, choroby roślin itp.) albo też w pogłowiu zwierząt (choroby zwierząt, działalność drapieżników itp.), czemu działalność człowieka zasadniczo nie może zapobiec.

Jak więc widać, uwarunkowania prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa są w znacznym stopniu nieprzewidywalne, niezależne od racjonalnej działalności człowieka, co powoduje,

że istotnym utrudnieniem, a zarazem zagrożeniem dla prowadzących taką działalność, jest nie tyle zmienna sytuacja na rynku, która stanowi przecież naturalną konsekwencję uczestnictwa w obrocie gospodarczym w warunkach gospodarki rynkowej, lecz przede wszystkim określone zjawiska atmosferyczne (temperatura, opady, wiatry) lub biologiczne (wegetacja roślin, przychówek zwierząt, problem szkodników roślinnych oraz chorób roślinnych czy zwierzęcych), na które działalność człowieka nie ma znaczącego wpływu¹⁵.

Wymienione wyżej obiektywne cechy prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa stanowią podstawowe uzasadnienie dla odróżnienia samodzielnego zespołu składników materialnych i niematerialnych, za pomocą którego prowadzona jest ta działalność (gospodarstwa rolnego), od samodzielnego zespołu składników zdolnego do prowadzenia działalności gospodarczej w innych dziedzinach niż rolnictwo (przedsiębiorstwa), w którym procesy gospodarcze zachodzą w odmienny sposób. Organizacja działalności przedsiębiorstwa w żadnym razie nie opiera się w istotnym stopniu na wykorzystywaniu sił przyrody, wspomaganym tylko przez działalność człowieka. Przeciwnie, przy prowadzeniu przedsiębiorstwa fundamentalną rolę odgrywają względy racjonalne (a w związku z tym także przewidywalne), w zasadzie całkowicie, a co najmniej w znacznej mierze, zależne od człowieka i jego intelektualnych możliwości. One przesądzają, że to pomysł na produkt rynkowy (towar, usługę), który miałby być wytwarzany w przedsiębiorstwie oraz dostosowane do realizacji tego zamiaru środki (element organizacji optymalnie dobranych składników materialnych i niematerialnych, sposób organizacji pracy i kwalifikacje pracowników, zastosowana technologia produkcji itp.), nie zaś w przeważającej mierze siły przyrody, mają decydujący wpływ na funkcjonowanie takiego przedsiębiorstwa oraz jego zdolność do prowadzenia działalności gospodarczej. Nie można oczywiście wykluczyć wykorzystywania przy prowadzeniu przedsiębiorstwa sił przyrody (np. przedsiębiorstwa wprawiane w ruch za pomocą sił przyrody)¹⁶, ale w żadnym razie nie mają one takiego znaczenia dla jego funkcjonowania jak w przypadku gospodarstwa rolnego¹⁷. W prowadzeniu przedsiębiorstwa są tylko jednym z wielu elementów służących działalności gospodarczej, i to one podporządkowane są tej działalności, nie zaś odwrotnie, jak w gospodarstwie rolnym.

Dostrzeganie wskazanej różnicy między przedsiębiorstwem a gospodarstwem rolnym należałoby uznać za fundamentalne założenie regulacji prawnej sfery obrotu gospodarczego. System prawa, w którym obowiązują zasady gospodarki rynkowej, za przedsiębiorcę uznawać zatem powinien prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu przedsiębiorstwo, natomiast odmawiać tego statusu prowadzącemu we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne¹⁸. Rozwiązanie takie miałyby ściśle określony cel: wyłączenie prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwa rolne spod obowiązków przewidzianych w regulacjach prawnych, charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacjach prawa handlowego), podyktowane potrzebą ochrony uzasadnionych interesów prowadzących gospodarstwa rolne¹⁹. Potrzeba ochrony byłaby naturalną konsekwencją dostrzeżenia opisanej wyżej specyfiki prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa, także tej, która prowadzona jest przy wykorzystaniu samodzielnego zespołu składników materialnych i niematerialnych (gospodarstwa rolnego)²⁰. Oznacza to, że pojęcie gospodarstwa rolnego stanowić powinno podstawę dokonania istotnego, z punktu widzenia funkcji wyznaczonej pojęciu przedsiębiorcy w systemie prawa, podziału samodzielnym zespołów składników materialnych i niematerialnych, zdolnych do prowadzenia działalności gospodarczej, a w konsekwencji także umożliwić optymalne zdefiniowanie pojęcia przedsiębiorcy.

Ukształtowany w wyniku przyjętego założenia model regulacji prawnej pojęcia przedsiębiorcy powinien zostać opatrzony wyjątkiem dotyczącym sytuacji, w której prowadzący we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne sam będzie zainteresowany objęciem go zakresem obowiązków, charakterystycznych dla przedsiębiorców. Tylko przykładowo zwrócić warto uwagę na rozwiązania prawa upadłościowego jako mogące uzasadniać dobrowolne poddanie się przez prowadzących gospodarstwa rolne wymienionym obowiązkom²¹. Jeżeli zatem taki uczestnik obrotu gospodarczego z własnego wyboru podlegać chciałby regulacjom prawnym przewidzianym dla przedsiębiorców, to wskazaną okoliczność należałoby uznać za uzasadniającą – pod pewnymi wszakże warunkami – uchylenie w stosunku do niego fundamentalnego założenia o braku dostatecznych podstaw do przyznania statusu przedsiębiorcy prowadzącemu we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne. Oznaczałoby to w efekcie, że także prowadzący działalność gospodarczą w wymienionej postaci, po spełnieniu określonych warunków, mógłby zostać uznany za przedsiębiorcę²². Zwrócić jednak należy uwagę na fakt, że opisany wyjątek w niczym nie pomniejszałby znaczenia omawianej tutaj funkcji pojęcia gospodarstwa rolnego – umożliwienia optymalnego zdefiniowania pojęcia przedsiębiorcy, stanowiącego podstawę wyznaczenia zakresu podmiotowego regulacji prawnych, charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego).

Przedstawiony model regulacji prawnej pojęcia przedsiębiorcy ma istotny wpływ na rozwiązania przyjęte w poszczególnych systemach prawnych, w których obowiązują zasady gospodarki rynkowej. Nawet stosowanie odmiennych technik legislacyjnych przy określaniu samodzielnego zespołu składników materialnych i niematerialnych, zdolnego do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa jako przedsiębiorstwa rolnego²³ lub gospodarstwa rolnego²⁴, prowadzi w gruncie rzeczy do realizacji tych samych celów. Są nimi, z jednej strony, wyłączenie stosowania wobec prowadzących we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwa rolne regulacji prawnych, charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego), z drugiej zaś, stworzenie prowadzącym te gospodarstwa w określonych warunkach możliwości stosowania do nich wymienionych regulacji prawnych²⁵.

Z dotychczasowych rozważań wynika, że podobnie jak pojęcie przedsiębiorstwa także pojęcie gospodarstwa rolnego powinno umożliwiać realizację najważniejszego celu przy definiowaniu pojęcia przedsiębiorcy w systemie prawa, w którym obowiązują zasady gospodarki rynkowej: wyznaczenia zakresu podmiotowego regulacji prawnych, charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego). O ile jednak pojęcie przedsiębiorstwa umożliwiać powinno realizację wskazanego celu od strony pozytywnej (zdefiniowanie pojęcia przedsiębiorstwa jako podstawy uznania prowadzących działalność gospodarczą w tej postaci za przedsiębiorców), o tyle pojęcie gospodarstwa rolnego przeciwnie – od strony negatywnej (zdefiniowanie pojęcia gospodarstwa rolnego jako podstawy wyłączenia prowadzących działalność gospodarczą w tej postaci spod pojęcia przedsiębiorcy)²⁶.

III. Optymalny kształt pojęcia gospodarstwa rolnego w systemie prawa

Przytoczone na wstępie opracowania stwierdzenie, że pojęcie przedsiębiorstwa umożliwiać powinno dokonywanie przez uczestników obrotu gospodarczego czynności prawnych, mających za przedmiot nie poszczególne składniki wykorzystywane do prowadzenia działalności gospodarczej, lecz cały ich zespół, którego najważniejszą cechą jest zdolność do prowadzenia działalności gospodarczej, stanowi

naturalną konsekwencją ustalenia, że w systemie prawa, w którym obowiązują zasady gospodarki rynkowej, za przedsiębiorstwo powinien być uznany tylko taki zespół składników materialnych i niematerialnych, który jest zdolny do prowadzenia działalności gospodarczej. W niniejszym opracowaniu przyjęto także, że pojęcie gospodarstwa rolnego różnić się powinno od pojęcia przedsiębiorstwa wyłącznie przedmiotem prowadzonej przy wykorzystaniu tego zespołu składników działalności gospodarczej. Powyższe uwagi skłaniają do wniosku, że w pozostałym zakresie cechy przedsiębiorstwa i gospodarstwa rolnego powinny się pokrywać. Uzasadnienie uznanego za optymalny kształtu pojęcia przedsiębiorstwa zostało przedstawione w innym miejscu²⁷, nie ma więc potrzeby powtarzać go w tym opracowaniu, wskazane jest natomiast przytoczenie najważniejszych konkluzji dokonanej tam analizy, z modyfikacją wynikającą ze specyfiki działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa.

Istnienie zespołu składników materialnych i niematerialnych jako cecha konstrukcyjna pojęcia gospodarstwa rolnego akcentuje konieczność spełnienia czterech, niezwykle istotnych warunków, które dopiero łącznie przesądzać będą o tym, że możemy mieć do czynienia z gospodarstwem rolnym (zakładając, że zespół składników, o którym tutaj mowa, odpowiadać będzie także innym wymogom, stanowiącym pozostałe cechy konstrukcyjne pojęcia gospodarstwa rolnego w proponowanym w niniejszym opracowaniu kształcie). Z jednej strony, tylko wielość przedmiotów stosunków prywatnoprawnych, nie zaś sam ich charakter²⁸, decydować może o istnieniu gospodarstwa rolnego, z drugiej zaś, wskazana wielość przedmiotów decydować będzie o istnieniu gospodarstwa rolnego dopiero wtedy, gdy zróżnicowany będzie ich charakter²⁹. Z tego wynika, że gospodarstwo rolne nie jest prostą konsekwencją istnienia wielu przedmiotów materialnych i niematerialnych, lecz dopiero konsekwencją istnienia wielu takich przedmiotów o zróżnicowanym charakterze. Ponadto składnikami gospodarstwa rolnego będą nie jakiegokolwiek przedmioty stosunków prywatnoprawnych, lecz tylko takie, które przeznaczone są do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa³⁰. Wreszcie o istnieniu gospodarstwa rolnego można będzie zasadnie twierdzić dopiero wówczas, gdy wiele przedmiotów stosunków prywatnoprawnych o zróżnicowanym charakterze zostanie zorganizowanych w sposób, którego skutkiem będzie rzeczywista, nie zaś tylko potencjalna zdolność tak powstałego zespołu składników materialnych i niematerialnych do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa³¹.

Samodzielność zespołu składników materialnych i niematerialnych, zdolnego do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa, stanowi drugą z fundamentalnych cech, bez których nie sposób wyobrazić sobie istnienia gospodarstwa rolnego. Samodzielność, o której mowa, polegać ma na całkowitym uniezależnieniu zdolności do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa od osobistych cech osoby prowadzącej taką działalność. Cecha ta odnosi się w zasadzie wyłącznie do osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w dziedzinie rolnictwa, gdyż tylko one mogą osobiście dokonywać czynności związanych bezpośrednio z prowadzoną działalnością. Ma ona jednak znaczenie uniwersalne w tym sensie, że zwraca uwagę na konieczność oddzielenia osoby prowadzącej gospodarstwo rolne od samego gospodarstwa. Zdolność do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa jako cecha gospodarstwa rolnego ma być wobec tego wyłącznie konsekwencją sposobu organizacji składników materialnych i niematerialnych, umożliwiającego powstanie ich zespołu, oraz kwalifikacji zatrudnionych w gospodarstwie rolnym pracowników, przy czym chodzi nie o jakichkolwiek pracowników, lecz tylko takich, którzy dokonują osobiście czynności związanych bezpośrednio z prowadzoną działalnością gospodarczą. O istnieniu gospodarstwa rolnego nie można mówić dopóty, dopóki pracownicy nie

będą dokonywać osobiście czynności, o których mowa. Wskazana cecha stanowi zasadnicze kryterium odróżnienia prowadzenia gospodarstwa rolnego jako postaci prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa od wykonywania zatrudnienia zarobkowego w dziedzinie rolnictwa³².

Zdolność do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa stanowi ostatnią z fundamentalnych cech, bez których nie można wyobrazić sobie istnienia gospodarstwa rolnego. Skoro prowadzenie gospodarstwa rolnego jest postacią prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa, to za oczywisty należałoby uznać pogląd, zgodnie z którym także samo gospodarstwo rolne musi charakteryzować się zdolnością do jej prowadzenia³³. Zdolność taka jako fundamentalna cecha gospodarstwa rolnego oznacza zdolność do przyciągania i utrzymania klientów, a tym samym także zdolność do generowania zysku. Nie można w żadnym razie zasadnie twierdzić o istnieniu gospodarstwa rolnego w sytuacji, gdy nie posiada ono wskazanej zdolności. Za fundamentalną jego cechą może być przy tym uznana tylko rzeczywista, nie zaś potencjalna zdolność do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa.

Z pewnością wskazać można wiele cech charakteryzujących w mniejszym lub większym stopniu gospodarstwo rolne³⁴. Nie ulega jednak żadnej wątpliwości, że tylko w odniesieniu do kilku uprawnień jest stwierdzenie, iż bez nich w żadnym razie nie można byłoby mówić o jego istnieniu. Powyższe stwierdzenie uzasadnia pogląd, zgodnie z którym przy konstruowaniu definicji pojęcia gospodarstwa rolnego odwoływać należy się wyłącznie do tych konstytutywnych cech. W konsekwencji ustawodawca nie powinien konstruować definicji w sposób nadmiernie rozbudowany, kazuistyczny, poprzez odwoływanie się do wielu cech charakteryzujących gospodarstwo rolne, a już w żadnym razie do tych, które pozostawałyby w oczywistej sprzeczności z jego istotą i funkcjami. Wydaje się, że wymienionym warunkom odpowiadałby następujący kształt omawianego pojęcia: „Gospodarstwo rolne jest samodzielnym zespołem składników materialnych i niematerialnych, zdolnym do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa”³⁵.

IV. Konkluzje

Z rozważań przedstawionych w niniejszym opracowaniu wynika, że celem definiowania pojęcia gospodarstwa rolnego w systemie prawa, w którym obowiązują zasady gospodarki rynkowej, powinno być:

- 1) umożliwienie optymalnego zdefiniowania pojęcia przedsiębiorcy, które stanowiłoby podstawę wyznaczenia zakresu podmiotowego regulacji prawnych, charakterystycznych dla rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym (regulacji prawa handlowego),
- 2) umożliwienie dokonywania przez uczestników obrotu gospodarczego czynności prawnych mających za przedmiot nie poszczególne składniki wykorzystywane do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie rolnictwa, lecz cały ich zespół, którego najważniejszą cechą jest zdolność do prowadzenia działalności gospodarczej we wskazanej dziedzinie³⁶.

Oznacza to, że cele definiowania pojęcia gospodarstwa rolnego i pojęcia przedsiębiorstwa w systemie prawa są zbieżne, chociaż każde z wymienionych pojęć w inny sposób umożliwiać będzie optymalne ich osiągnięcie.

Niejako na marginesie zasadniczych rozważań warto odnieść się także do pojęcia gospodarstwa leśnego, za które należałoby uznać samodzielny zespół składników materialnych i niematerialnych, zdolny do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie leśnictwa. Skoro leśnictwa nie zalicza się do rolnictwa, to tym samym także i gospodarstwa leśnego nie sposób uznać za gospodarstwo rolne³⁷. Jednak ze względu na podobną specyfikę działalności gospodarczej najważniejsze konkluzje niniejszego opracowania, dotyczące gospodarstwa rolnego, odnieść należy także do gospodarstwa leśnego.

Porównanie wniosków wypływających z niniejszego opracowania z obowiązującym obecnie stanem prawnym w omawianej materii stanowi podstawę do stwierdzenia, że stan ten w żadnym razie nie odpowiada wymogom systemu prawa, w którym obowiązują zasady gospodarki rynkowej. Można natomiast uznać, że przyjęty w prawie polskim sposób regulacji prawnej dotyczącej gospodarstwa rolnego pozostaje w oczywistej sprzeczności z wymogami spójnego systemu prawa i obowiązujących w nim zasad techniki prawodawczej.

Przypisy

1 Pod pojęciem prawa handlowego w niniejszym opracowaniu rozumieć należy zespół norm o prywatnoprawnym pochodzeniu, odnoszących się do rozwiniętych postaci zarobkowego uczestnictwa w obrocie gospodarczym. Dotyczy to zarówno norm obejmujących zasady zawierania, funkcjonowania oraz ustania poszczególnych form prawnych prowadzenia działalności gospodarczej w rozwiniętej postaci (prawa przedsiębiorców), jak i norm obejmujących stosunki prawne zachodzące między przedsiębiorcami oraz między przedsiębiorcami a innymi uczestnikami obrotu gospodarczego (prawa czynności handlowych). Jest to więc pojęcie węższe od proponowanego przez innych autorów uznających za równoznaczne pojęcia obrotu gospodarczego i obrotu handlowego; zob. np. J.Namitkiewicz, *Zarys prawa handlowego*, Warszawa 1934, s. 11 i nast.; S.Janczewski, *Prawo handlowe, wekslowe i czekowe*, Warszawa 1946, s. 8 i nast.; *Prawo handlowe*, red. J. Okolski, Warszawa 1999, s. 11; K.Kruczałak, *Prawo handlowe. Zarys wykładu*, Warszawa 2001, s. 23; A.Kidyba, *Prawo handlowe*, Warszawa 2004, s. 6 i nast.

2 Zob. w szczególności art. 160-167, art. 214-218 oraz art. 1058-1088 k.c.

3 Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 55, poz. 321.

4 Świadczy o tym nie tylko pozostawienie w kodeksie cywilnym mających ewidentnie reglamentacyjny charakter przepisów dotyczących gospodarstw rolnych (zob. w szczególności art. 213-218 oraz art. 1058 i nast. k.c.), ale także rozwiązania ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (Dz.U. Nr 64, poz. 592). W sprawie koncepcji regulacji prawnej dotyczącej gospodarstw rolnych zob. w szczególności R.Budzinowski, *Koncepcja gospodarstwa rolnego w prawie rolnym*, Poznań 1992, wraz z powołaną tam literaturą.

5 W tej kwestii zob. np. R.Budzinowski, *Pojęcie gospodarstwa rolnego według kodeksu cywilnego (rozważania na tle art. 553 k.c.)*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1991, nr 3, s. 59 oraz K.Stefańska, *Model indywidualnego gospodarstwa rolnego w świetle znowelizowanego kodeksu cywilnego*, *Państwo i Prawo* 1992, nr 3, s. 32.

6 Będzie o nich mowa w niniejszym opracowaniu.

7 Zob. P.Bielski, Pojęcie przedsiębiorcy w systemie prawa polskiego (zagadnienia konstrukcyjne), Gdynia 2005, rozdz. III (w druku).

8 W sprawie uzasadnienia tego poglądu zob. P.Bielski, Pojęcie przedsiębiorcy..., rozdz. II.

9 Jak wyżej rozdz. III.

10 W sprawie uzasadnienia dla wskazanego zróżnicowania postaci prowadzenia działalności gospodarczej zob. P.Bielski, Pojęcie przedsiębiorcy..., rozdz. II.

11 Łatwo dostrzec, że przedstawiony pogląd odbiega w sposób zasadniczy od obecnie obowiązującego stanu prawnego; zob. np. art. 431 k.c. w zw. z art. 2 oraz art. 3 i 4 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. Nr 173, poz. 1807.

12 Uzasadnienie tego poglądu przedstawione zostanie w dalszej części niniejszego opracowania.

13 Odmiennie jednak na gruncie art. 553 k.c., np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 października 1993 r. I ACr 429/93, za: Przegląd Sądowy (wkładka) 1996, nr 2, poz. 47.

14 A nawet pierwotna; zob. np. A.Doliński, A.Górski, Zarys prawa handlowego, t. I, Lwów 1912, s. 42 i nast.; M.Allerhand, Kodeks handlowy. Komentarz, Lwów 1935, s. 8, a także S.Janczewski, Prawo handlowe..., s. 31.

15 Poglądy doktryny włoskiej odnoszące się do analizowanego problemu przedstawia A.Lichorowicz, Gospodarstwo rolne a kodeks handlowy, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 1998, nr 7-8, s. 15.

16 Zob. np. art. 152 k.z., a także art. 435 k.c.

17 Odmiennie jednak na gruncie art. 553 k.c., np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 października 1993 r., powołany w przypisie 13.

18 Zob. np. art. 2 § 2 k.h. oraz § 3 ust. 1 niemieckiego kodeksu handlowego (HGB); zob. także np. art. 2135 włoskiego kodeksu cywilnego oraz odnoszące się do niego uwagi A.Lichorowicza, Gospodarstwo rolne..., s. 14.

19 W podobny sposób uzasadnia się odrębne traktowanie prowadzących przedsiębiorstwa handlowe i przedsiębiorstwa rolne na gruncie prawa włoskiego; zob. w związku z tym uwagi A.Lichorowicza, Gospodarstwo..., s. 15.

20 Zob. w tej kwestii uwagi A. Lichorowicza, dotyczące rozwiązań przyjętych na gruncie prawa włoskiego (Gospodarstwo..., s. 15) oraz prawa francuskiego (Gospodarstwo..., s. 16).

21 Zob. w związku z tym uwagi A.Lichorowicza, odnoszące się do rozwiązań przyjętych na gruncie prawa francuskiego, Gospodarstwo rolne..., s. 16.

22 W kwestii warunków uzasadniających uznanie prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu gospodarstwo rolne za przedsiębiorcę zob. P.Bielski, Pojęcie przedsiębiorcy..., rozdz. II.

23 Tak np. § 3 ust. 1 i 2 HGB.

24 Tak np. art. 2 § 2 k.h.

25 Zob. np. art. 2 § 1 w zw. z art. 2 § 2-3 oraz art. 7 k.h., a także § 1 w zw. z § 3 ust. 1 i 2 HGB.

26 Do odmiennych wniosków dochodzi R.Budzinowski, Status prawny rolnika jako przedsiębiorcy (zagadnienia wybrane), Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologicz-

ny 2002, nr 3, s. 119 i nast., który dostrzega celowość wprowadzenia do systemu prawa polskiego zarówno pojęcia przedsiębiorcy rolnego, jak i pojęcia działalności rolniczej.

27 Zob. przypis 9.

28 Odmiennie jednak na gruncie art. 553 k.c., np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 1997 r. II CKN 137/97, za: Lex nr 50621 (teza 2), a także M. Niedośpiał

w aprobującej glosie do wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 25 marca 2003 r., Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych 2004, nr 5, s. 82 i nast.

29 Odmiennie jednak na gruncie art. 553 k.c., np. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 20 września 1991 r. II SA 669/91, ONSA 1992, nr 2, poz. 26 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 1997 r., powołane w przypisie 28 (teza 2).

30 Tak na gruncie art. 553 k.c., np. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z dnia 25 maja 1995 r. SA/Wr 2099/94, ONSA 1996, nr 3, poz. 117, odmiennie jednak wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 15 lipca 1998 r. II SA 713/98, za: Lex nr 41767.

31 Odmiennie jednak na gruncie art. 553 k.c., np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 1997 r., powołane w przypisie 28 (teza 1) oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2000 r. I CKN 1036/99, za: Lex nr 51799, a także A. Lichorowicz w krytycznej glosie do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2000 r., OSP 2001, nr 2, s. 89.

32 Szerzej w tej kwestii zob. zob. P.Bielski, Pojęcie przedsiębiorcy..., rozdz. II.

33 Tak na gruncie art. 553 k.c., np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2000 r. II CKN 1067/98, OSP 2001, nr 2, poz. 27, odmiennie jednak A. Lichorowicz w krytycznej glosie do tego wyroku, OSP 2001, nr 2, s. 88.

34 Zob. np. art. 553 k.c.

35 Proponowany kształt pojęcia gospodarstwa rolnego uwzględniałby, jak można sądzić, zgłaszane w literaturze postulaty dotyczące większej jasności w definicji tego pojęcia; zob. np. M.Bednarek, Mienie. Komentarz do art. 44-553 k.c., Kraków 1997, s. 216-217 oraz przy podkreśleniu jego aspektu funkcjonalnego zob. np. R.Budzinowski, Pojęcie gospodarstwa..., s. 65.

36 Zasady dokonywania czynności prawnych mających za przedmiot przedsiębiorstwo i gospodarstwo rolne oraz ich skutki powinny być identyczne, oczywiście z wyjątkiem tych, które wiążą prowadzenie we własnym (wspólnym) imieniu przedsiębiorstwa ze statusem przedsiębiorcy. W kwestii zasad i skutków dokonywania czynności prawnych mających za przedmiot przedsiębiorstwo zob. P.Bielski, Pojęcie przedsiębiorcy..., rozdz. IV.

37 Zob. np. art. 2 § 3 k.h. oraz § 3 ust. 1 i 2 HGB.